

POETIC TRANSYLVANISM IN KIRALY LASZLO

Carmen Hurubă (Dudilă)

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Király László is an authentic Transylvanian poet. In the lines below you will find a real image of the Transylvanian village. Death, life and misery are the main themes of his work.

Keywords: poetry, village, misery, Transylvania.

Király László este un scriitor de naţionalitate maghiară născut în anul 1943 în Sărăţeni, Mureş. Va urma cursurile liceului din Sovata şi va absolvi Facultatea de Filologie din Cluj în anul 1966. Va deveni profesor la Baia Sprie şi redactor la *Elore* în anul 1968 şi din acelaşi an la *Utunk* unde publică eseuri de literatură universală. Debutul cu poezie va fi în *Utunk* în anul 1963. Király László va crea o poezie aflată sub influenţa şui Jozsef Attila la început, dar mai târziu se va dezvolta în direcţia unui expresionism politizat, marcat de apetitul realităţii substanţiale, de crispă energetică, imagini metalice, de sublime ca încheştare şi scrâşnet. Epicul va interveni în liric, volumele vor fi structurate în cicluri şi ansambluri.

Király László a debutat în 1967 cu volumul *Dans vânătoresc* (Vadásztánc) la Editura Kriterion; în 1968 apare *După-amiază obişnuită* (Rendhagyó délután); în 1970 publică *Baladă despre femeile ostenite* (Ballada fáradt asszonyokról); în 1976 *Plimbare în călare* (Sétalovaglás); în 1978 *Oştirea uitată* (Az elfelejtett hadsereg); în 1983 *Cimitirul ienicerilor* (Janicsártemető); în 1984 *Când aţi fost maci* (Amikor pipacsok voltak); în 1984 *Tabăra de iarnă* (A téli tábor); în 1986 *Masa în flăcări a poetului* (A költő égő asztala); în 1988 *Traietorie în jurul pământului* (A föld körüli pálya); în 1988 *Rugăciune aztecă* (Azték imádság); în 1993 *Scorpion* (Skorpió).
Volume de proză: în 1970 *Macheta Santei Maria* (A Santa Maria makettje) – povestiri; în 1972

Lupii albaștri (Kék farkasok) – roman; în 1981 *Ți se scaldă-n lumină obrazul, iubito* (Fény hull arcodra, édesem) – nuvele.

Király László este și un remarcabil traducător. A tradus din Eugen Jebeleanu, Cezar Baltag, Geo Bogza, Ioan Flora, Daniela Crăsnaru, dar și dintr-o seamă de poeți ruși, gruzini, polonezi, bulgari, francezi. Pornind de la timpul copilăriei, dar fără culorile tradiționale ale vârstei, prozatorul Király László se angajează în dezbateri asupra unor probleme politice și sociale, caută adevăruri sau măcar explicații, folosind pentru evidențierea dilemelor existenței contemporane, parabola, demersul analitic și lirismul.¹

Anii 70 au fost deosebiți de roditori pentru literele maghiare din România. Vor debuta un număr impresionant de scriitori, prin colecția *Forrás*, între care se manifestă un fel de competiție creatoare nedeclarată, benefică pentru fiecare în parte și în special pentru dezvoltarea literaturii în ansamblu. În această efervescență creatoare, Király László se impune între congenerii săi prin traviul său impetuos.²

Poezia sa, în care tema obârșiei, a locului natal ocupă un loc privilegiat, de care se leagă în dispunere radială sentimente, amintiri, memorări, locuri, tradiții, semnificații și mituri, este o superbă odisee a sufletului dinspre predecesori, prin cei ce sunt trăitori în prezentul conștiinței, spre cei ce se vor afla pe un țărm al viitorului, căroră li se transmite un sistem de valori constituit, coerent, dar niciodată rigid, poetul însuși fiind un eveniment al acestui univers miraculos, legat de el prin firele invizibile ale compatibilității genetice. Conștiința apartenenței la această lume, în care undeva trebuie să ne simțim acasă, îi dă poetului un reconfortant sentiment de siguranță. Versurile din *Toamnă transilvană* (*Erdélyi ősz*), cântă cel mai bine despre locul natal al poetului: *Un glas de clopot, ce nu se poate vinde./Nu-i al meu, nu-i al tău, sau nu numai./Dimineața mă învie din morți,/seara mă culcă poruncitor./ Tremurând, îndrăznesc să m-apropii de geam;/ de multe sute de ani plutește acest dangăt./ Unde stau acum, n-a fost nimic./ Vânt și fum a bătut prin mine, și acest glas./ Zale au zdrăgănit, săbii încovoiate,/ marile care ferecate au bubuit./ Nicăieri însă lamentațiile poeziei,/ tumele ei zburdalnice./ Deschide fereastra: sus-jos, atemporalitatea/ pe două frunze uscate-n legănare./ Un straniu frison mă-mbrățișează:/patria mea va fi cândva o melodie englezească.*

¹ Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România*, editura Kriterion, București, 1981.

² Francisko Kocsis, *Efectul admirației. Poeți maghiari din Transilvania*, editura Ardealul, Tîrgu-Mureș, 2006.

O altă metaforă majoră a liricii sale este cea a luptei, în care epitelele soldatului, ale luptătorului prins fără putință de scăpare în chingile cauzalității, ale unui determinism implacabil care guvernează existența într-un spațiu al conflictelor eterne, îi facilitează exprimarea unei atitudini fără echivoc, fără a cădea însă în banalul declarativismului după cum vom observa în versurile poeziei, *Oștire îngropată (Az eltemetett hadsereg): Sub unduitoarea mare de zăpadă/ trece în galop/ oștirea îngropată// Zece mii de sulii/ ies din pământ afară/ și se-implântă-n soare// De floarea-soarelui/ cu mânie turbată/ gonește spre Nord/tarlaua decapitată./*

Fire optimistă, încrezător în forța rațiunii, poetul este din stirpea celor care sunt convinși că această luptă nu-i imposibil de câștigat, chiar dacă istoria de până acum a speciei noastre vrea să ne convingă de contrariul. Poezia lui Király este luminoasă, ospitalieră ca o exedra romană.³

Scrie o poezie dezinvoltă formal și, totuși, reflexivă precum cea a lui Cezar Baltag, pe care, după cum deja am spus, l-a frecventat traducându-l. Poezia lui pare însă mai barocă, mai stufoasă, mai încărcată metaforic: „Noaptea și gândul ucid;/ mă-ndrept spre cetăți de baladă./ Care este taina,/ e adevărat că trebuie zidită?/ E adevărat,/ răspund meșteri mari.// Noaptea îi vorbesc pietrei și ea răspunde./ Ochiul apucă dalta și cioplește./ Neconținut îți voi vorbi,/ spune,/ și te voi ciopli, ca să-ți aflu un loc,/ pentru că zidesc.”(Balada)

La început în versurile din *Dans vânătoresc (Vadásztánc)*⁴ - 1967: ...*Primul moment, e dansul fetei/ un trup de femeie/ precum al statuilor arcuite/ce aproape că sună în lumină/ pe un trup de femeie/o muzică continuă/ ce amestecă ritmurile/în furtună*⁵sau în *După-amiază obișnuită (Rendhagyó délután)* - 1968 va mai păstra unele convenții tematice, dar va trata însă motivele într-o manieră directă luptând cu ele am putea spune, corp la corp.⁶

Un fel de luptă cu inerțiile materiei ca și cu alte teme, vom regăsi în volumele *Pământ natal*, precum și *Construirea orașelor*. Balotă vede în aceste poezii un discurs care surprinde nemișlocit (*Vorbire către piatră, Vorbire către fier, Röntgen*). Tot el precizează că nu avem de a face cu un *elogiu șablon* sau *retorică publicistică* despre unele realități. *Dansuri norvegiene* este volumul care va reprezenta cel mai bine fantazia ludică, iar odată cu apariția ultimului volum *După-amiază neobișnuită*, vom descoperi poetul major adevărat. Putem spune că versurile din

³Op. cit.

⁴*A legelső pillanat, a lány tánca/egy nő teste/mint az íves szobrok/szinte peng a fényben/egy nő testén/zene borzong végig/összerándul a ritmus/fergetegében.*

⁵Traducere personală.

⁶Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România*, editura Kriterion, București, 1981.

*Baladă: Noaptea îi vorbesc /fierului și-mi răspunde /și-mi taie trupul cu ferăstraie /ca să-i afle un loc./ Construiesc, spune, și-ți voi vorbi fără oprire / neconținut. /Ascultă tropotul minunațiilor murgi!/ Vine femeia ta până-n zori va sosi/ Pentru că așa totul pare mai uman,/eu neconținut îți voi vorbi.⁷ precum și cele din *Eva* sau *Despre soldatul beat* sunt versuri care se impun prin una și aceeași virtute, temeritate a decupării, a montajului țesăturii verbale.⁸*

De asemenea poezia lui Király László nu pare a fi una naiv - spontană, astfel că putem spune că poetul este un făcător în devenire și cel mai bine se poate observa în versurile poemului *Plimbare călare: Ar fabrica versuri,/ în dactili./* Versurile anterioare sunt acelea care l-au făcut pe criticul Balotă să spună despre poet că este un maestru al artificiilor care recurge la *deliciile făcutului*.⁹ Goana călare peste pâraie, câmpuri, prin păduri, jocul și saltul destinelor, în imaginile acelui poem se organizează într-o falsă dezordine perfect regizată.¹⁰ Volumul *Plimbare Călare* va fi reprezentativ pentru poetul meșteșugar, în sensul cel mai înalt al cuvântului. Toate poeziile volumului își regăsesc sursele în vechile izvoare ale jocului, ale cântecului popular, ca și într-un alt joc extrem-modern al unei alte cântări, chiar dacă poetul a apelat la toate artificiile și meșteșugurile aplicând regia tăcerii și a cuvintelor.

Poezia care m-a cucerit este *Muzeul poezilor (Költők múzeuma)*, aici sunt versuri care ating sufletul cel mai aprig. Se simte în fiecare cuvânt, în fiecare vers, patima poetului, dragostea pentru colegii lui de peniță. Întreaga poezie este un omagiu adus poetului, cel care probabil nu va fi înțeles în totalitate niciodată, dar care este singurul care aduce mângâiere și liniște în sufletul umilului cititor: */Vă dojeniți poezii – dar n-ați dormit/ în patul lor aprins, pe cearșaful lor de promoroacă./ Pentru voi, concomitent, legendara lor beție/ e înfricoșătoare, ispititoare și dătătoare de fiori./ Îi trageți la răspundere pentru visele/ pe care voi trebuia să le visați,/ dar tocmai vi s-a ivit altceva de făcut,/ iar ei nu le-au visat în locul vostru./ Nu știți ce să faceți cu nesomnul lor./ Luciditatea lor, de fapt, e de neînțeles./ Cuvântul lor este glacial și amenințător ca țevile/ de pușcă ivindu-se din locașurile de apărare./ Cine vă pândește îndărătul cuvintelor lor? / Noptile, astfel de oameni ce visează?/ Ei se zbenguiesc goi, cu seninătate grecească,/ în apele izvoarelor curate,/ îmbrățișează deodată pe toți și pe toate, se tutuiesc cu zeitățile./ Răsfoind istorii romane ce te îmbujorează,/ speriat ridic și azi privirea: mă vede cineva?/ Amorul dintre*

⁷Traducere Francisko Kocsis.

⁸ Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România*, editura Kriterion, București, 1981.

⁹Op. cit.

¹⁰Op. cit.

mamă și fiu, orgiile tiberiusiene./ Deși v-ați maturizat./ Sau puteați să vă maturizați./ Cine sunt aceștia?/ Dezmembrează ceea ce știați că-i indivizibil./ Aglutinează ceea ce-i incompatibil./ Profanează cuvintele – și le preamăresc./ Clevetitori de cinci mii de ani./ Prunci trandafirii născuți astăzi./ Invidioși pe savanți./ Fiare feroce în cuștile de oțel ale propriei vanități./ Sau în alte cuști, în piețele publice,/ scuipați, ispășind pentru cuvintele lor./ Conferențieri ovaționați la congrese. Conducători/ de oști sau bufoni de curte, ca ocupație secundară./ Dojeniți-vă poeții – pentru că nu vorbesc./ Pentru că vorbesc./ Pentru că tac./ Pentru că vorbesc neîntrebați în locul vostru./ Amenajați Muzeul Poeților./ Cu speranța că veți fi mai înțelepți./ Nu veți fi mai înțelepți. Sabia lui Byron. Culcușul murdar al lui Catullus./ Țoiurile de țuică ale lui Tu Fu./ Pălăria lui Whitman, pistolul lui Pușkin./ Fițuicile pentru oborul de vite ale lui Arany./ Șişul cu două tăişuri al lui Villon./ Ordinele de merit ale lui Goethe, dumnezeul-tată./ Dar unde sunt ei?/ Dojeniți-i – și liniștiți-vă./ N-aveți ce face – întoarceți-vă la casele voastre./ Noaptea, când nu mai aveți sprijin./ Lumea din jur încetează să existe./ Așezați-vă/ faţă-n faţă cu o coală albă./ Dacă supraviețuiți –/poeți sunteți voi înşivă.¹¹

Poetul va recurge la asocieri dintre lirică și epică, cel mai elocvent în aceste sens fiind poemul *Cântec cronicăresc* din volumul *Plimbare călare* în care se întâlnesc valențele stilistice ale prozei în încercarea neîncetat reluată de a renova poeticul. Se poate spune astfel că nu este surprinzător că poetul va fi creatorul unor mici proze din care poeticul nu lipsește. Baladescul, construcția cu repetiții, cu refrene, o anume configurare lirică a imaginarului, toate acestea din prozele *Macheta Santei Maria* creează o impresie a poeticității. Naratorul care evită poetizările, care fuge în proză de liricitate, recurge totuși la modalități ce produc o atmosferă poetică în *Elegii despre singurătate*, *Vechi cântece uitate*, *Balada celei de-a șaptea vieți*. Tensiunea dialogului, a confruntării dintr-o nuvelă ca *Macheta Santei Maria* anunță însă epurarea voită de orice liricitate a prozei lui Király László.¹²

Poezia lui Király László va aduce un suflu nou în literale maghiare. Poetul va fi unul dintre cei care încearcă să transmită necesitatea păstrării tradițiilor și datinilor transilvănene, iar poezia lui este cea care transmite cel mai elocvent acest lucru.

¹¹Francisko Kocsis, *Efectul admirației. Poeți maghiari din Transilvania*, editura Ardealul, Tîrgu-Mureș, 2006.

¹²Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România*, editura Kriterion, București, 1981.

Bibliografie

1. Király, László - *Vadásztánc (versek)*, Irodalmi könyvkiadó, Bukarest, 1967;
2. Király, László - *Rendhagyó délután (versek)*, Irodalmi könyvkiadó, Bukarest, 1968;
3. Király, László - *Ballada a fáradt asszonyokról (versek)*, Eminescu Kiadó, Bukarest, 1970;
4. Király, László - *Sétalovaglás (válogatott versek)*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest), 1976;
5. Király, László - *Az elfelejtett hadsereg (versek)*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978;
6. Balotă, Nicolae; *Scriitori maghiari din România*, editura Kriterion, București, 1981;
7. Balteș, Tudor; *Tineri poeți maghiari din România. Generatia Forras*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1979;
8. Kocsis, Francisko; *Efectul admirației. Poeți maghiari din Transilvania*, editura Ardealul, Tîrgu-Mureș, 2006;
9. Popa, Marian; *Dicționar de literatură română contemporană*, editura Albatros, București, 1977.